

Отримано: 10 березня 2025 р.

Прорецензовано: 20 березня 2025 р.

Прийнято до друку: 21 березня 2025 р.

e-mail: mvi25prof@gmail.com

ORCID-ідентифікатор <http://orcid.org/0000-0002-1580-4701>ORCID-ідентифікатор <http://orcid.org/0000-0002-8565-2686>

DOI: 10.25264/2311-5149-2025-36(64)-4-14

Тищенко С. О., Міщенко В. І. Роль промислово-цифрового розвитку в трансформації системи економічних відносин. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»* : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, березень 2025. № 36(64). С. 4–14.

УДК: 330.341

JEL-класифікація: E02, M11, M13, M15

Тищенко Євген Олександрович,

кандидат економічних наук, докторант ПВНЗ «Європейський університет»

Міщенко Володимир Іванович,доктор економічних наук, професор, завідувач сектору цифрової економіки
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

РОЛЬ ПРОМИСЛОВО-ЦИФРОВОГО РОЗВИТКУ В ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИНИ¹

Сучасний промислово-цифровий розвиток є одним із головних чинників кардинальної трансформації виробничих процесів і появи нових форм економічних відносин, що потребує розкриття їх змісту та характеристики особливостей використання в умовах цифрової економіки. На основі творчого розвитку основних положень теорії технологічних змін, а також комплексного використання загальнонаукових і спеціальних методів наукових досліджень розкрито зміст та охарактеризовано особливості прояву нових форм економічних відносин. Визначено головні чинники, які сприяють їх появі, та розроблено рекомендації щодо подальшого розвитку на основі використання механізмів державної підтримки. Наведено розгорнуту характеристику нових організаційних форм підприємств, видів бізнес-моделей, а також змін в організації управління виробничими процесами, характері трудових відносин і структурі зайнятості. Охарактеризовано нові види монополій, головні об'єкти конкуренції та особливості процесів злиття і поглинання в умовах цифрової економіки. Визначено головні напрями стимулювання промислово-цифрового розвитку з метою підтримки та розвитку нових форм економічних відносин.

Ключові слова: промислово-цифровий розвиток, технологічний уклад, цифрові технології, цифрова індустрія, економічні відносини.

Ievgen Tishchenko,

Candidate of Economic Sciences, Doctoral Student, Private educational institution "European University"

Volodymyr Mishchenko,Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Sector of Digital Economy,
Institute of Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine

THE ROLE OF INDUSTRIAL-DIGITAL DEVELOPMENT IN TRANSFORMING THE SYSTEM OF ECONOMIC RELATIONS

The intensification of industrial-digital development, driven by the widespread **use** of digital technologies underpinning the current technological paradigm, facilitates significant transformations in production and economic relations. This necessitates the identification and **elucidation** of new forms of economic relations emerging within the processes of production, distribution, exchange, and consumption of goods and services, as well as the justification **for** measures required **to support** their further development.

Through the **systematic development** of foundational principles from innovation cycle theory and technological change theory, alongside the comprehensive application of methods including systemic and comparative analysis, formal logic, generalization, systematization, expert evaluations, and classification, the content and **manifestation characteristics** of new forms of economic relations have been revealed. These forms arise in the processes of production, distribution, exchange, and consumption as a result of technological, production, organizational, and managerial innovations.

The primary factors contributing to their emergence have been identified, and recommendations for their further development, based on mechanisms of state support, have been substantiated. It has been demonstrated that a distinctive feature of the modern system of economic relations is its innovative-transformational nature, shaped by the extensive use of contemporary digital technologies. The research has identified and characterized new organizational forms of enterprises, types of business models, changes in production process management, the nature of **labour** relations¹, and shifts in the employment structure, all occurring due to automation, robotics, and the digitalization of production processes.

¹ Стаття підготовлена у рамках проєкту «Формування структуроутворюючих опор воєнно-повоєнного економічного розвитку України» (державний реєстраційний номер 0125U000280).

Furthermore, new types of monopolies, primary objects of competition, and the forms and peculiarities of mergers and acquisitions within the digital economy have been identified and characterized. The main forms of corporate social responsibility have been described, and directions for stimulating industrial-digital development to support and cultivate these new forms of economic relations have been determined. The proposed measures aimed at supporting and developing new forms of economic relations are expected to contribute to the formulation of appropriate policies and enhance enterprise performance in the context of ongoing industrial-digital development.

Keywords: industrial-digital development, technological paradigm, digital technologies, digital industry, economic relations.

Постановка проблеми. Однією з головних тенденцій сучасного етапу розвитку економіки та суспільства є формування нового технологічного укладу та активізація промислово-цифрового розвитку, які, в свою чергу, ґрунтуються на використанні широкого спектра цифрових технологій, об'єднаних у великі інноваційні екосистеми.

Промислово-цифровий розвиток, який спирається на використання інтелектуальних і кібер-фізичних автоматизованих систем, дозволяє інтенсифікувати виробництво, оптимізувати виробничі та управлінські процеси, підвищити продуктивність праці, суттєво знизити матеріальні та фінансові витрати, поліпшити умови та безпеку праці, що, в кінцевому підсумку, підвищує ефективність виробництва та конкурентоспроможність національної економіки.

В умовах промислово-цифрового розвитку зміна форм економічних відносин, обумовлених характером взаємодії людей у процесі виробництва, розподілу ресурсів, обміну та споживання, відбувається паралельно з появою нових видів економіки, сфер діяльності, ринків, форм власності, методів організації та управління виробництвом і трудових відносин, які виникають унаслідок широкого використання технічних, технологічних, виробничих та організаційних інновацій, сформованих у результаті становлення та розвитку цифрового технологічного укладу.

Для умов України дослідження процесів трансформації системи економічних відносин набуває особливого значення у зв'язку з необхідністю забезпечення ефективного повоєнного відновлення економіки, стійкого економічного зростання, соціальної стабільності, підвищення рівня життя громадян, а також підтримки цифрового і технологічного суверенітету країни, що й обумовило вибір теми та головні напрями дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням становлення нового технологічного укладу, прискорення промислово-цифрового розвитку та формування нових видів взаємовідносин людей у процесі виробництва, розподілу, обміну та споживання товарів і послуг в умовах цифрової економіки у вітчизняній науковій літературі приділяється достатньо багато уваги. Зокрема, необхідно виокремити наукові праці таких відомих вчених як Т. Гірченко [22], А. Гриценко [1], О. Дзюблюк [28], Н. Дуброва [6], Г. Карчева [27], О. Колещук [8], В. Корнівська [30], Л. Крючко [6], В. Липов [31], С. Міщенко [12], С. Науменкова [4], Н. Савченко [20], В. Тарасевич [2], І. Чугунов [19], Т. Шостак [20], І. Яненкова [5] та багатьох інших.

Разом з тим, не дивлячись на значний обсяг наукових робіт із цієї проблеми і вагомий внесок зазначених науковців у її розв'язання, невирішеними питаннями залишаються виявлення причин та умов виникнення нових форм економічних відносин в умовах цифрової економіки, а також аналіз їх впливу на розвиток економіки та суспільства.

Мета і завдання дослідження: виявити та охарактеризувати нові форми економічних відносин, що виникають у процесі виробництва, розподілу, обміну та споживання товарів і послуг в умовах промислово-цифрового розвитку, а також обґрунтувати заходи, необхідні для їх підтримки та подальшого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Система економічних відносин, яка притаманна сучасному етапу економічного розвитку суспільства, відображає обумовлену рівнем і характером розвитку продуктивних сил сукупність взаємодій та відносин, що виникають між людьми в процесі виробництва, розподілу, обміну та споживання матеріальних благ і послуг. Вона охоплює виробничі відносини та відносини власності, які характеризують взаємодію між працівниками та роботодавцями в процесі виробництва товарів і надання послуг, форми організації праці та розподілу виробничих ресурсів; розподільчі та перерозподільні відносини, які стосуються характеру розподілу товарів, послуг і доходів між членами суспільства, включаючи прибуток, заробітну плату та податки; відносини обміну, які виникають у процесі обміну товарами і послугами в умовах ринкової економіки, а також відносини споживання, які пов'язані з характером споживання кінцевих товарів і послуг споживачами.

Сучасна система економічних відносин формується під впливом широкого кола чинників, до яких, у першу чергу, необхідно віднести прискорену цифрову трансформацію всіх сфер діяльності людей та рівень промислово-цифрового розвитку, рівень організації та управління виробничими процесами,

а також економічні, політичні, соціальні та культурні умови, в яких функціонує економічна система та суспільство загалом на новому етапі свого історичного розвитку, постійно змінюючись і адаптуючись до нових реалій та викликів. Характерною рисою системи економічних відносин, яка притаманна цифровій економіці, є її інноваційно-трансформаційний характер, сформований завдяки широкому використанню сучасних цифрових технологій [1, с. 10] та появи нових форм діяльнісного і ціннісного вимірів [2, с. 256].

Завдяки стрімкому переходу від традиційних економічних моделей до цифрових виробництв, цифрових платформ і цифрової взаємодії членів суспільства, а також появи цифрових активів, зміні ролі інтелектуальної власності, перетворенню даних та інформації у стратегічний інноваційний актив сучасний промислово-цифровий розвиток створює нові форми економічних відносин, які характеризуються принциповими змінами структури економіки та структури ринків, змінами у виробничих і трудових відносинах, характері привласнення, розподілу та споживання, що, в свою чергу, прискорює розвиток економіки та сприяє підвищенню добробуту людей [3, с. 182; 4, с. 109].

Активізація промислово-цифрового розвитку та формування цифрового технологічного укладу, притаманного суспільству XXI ст., сприяли появі нових видів економіки, до яких можна зарахувати цифрову, розподілену, циркуляційну (відновлювальну) та віртуальну економіку, економіку великих даних, гіг-економіку, економіку спільного користування, ігрову індустрію, індустрію моди та інші, а також нових видів інтелектуальних виробничих систем і відповідних форм організації управління ними, зокрема, Індустрії 4.0 та Індустрії 5.0, модульних і кіберфізичних виробничих систем тощо. Паралельно відбувається формування нових ринків: ринку даних, криптовалют, криптоактивів, цифрової комерції, децентралізованих ринків окремих активів, товарів і послуг; починають з'являтися цифрові онлайн-платформи, цифрові біржі та цифрові підприємства, завдяки функціонуванню яких виникають нові форми економічних відносин, які не могли існувати раніше в умовах традиційної економічної системи [5, с. 91; 6, с. 53; 7, с. 118; 8, с. 111].

Головним диференціатором та одночасно й інтегратором цифрових ринків, видів економіки, галузей та сфер діяльності є певна сукупність органічно поєднаних у виробничі, економічні та організаційно-управлінські системи цифрових технологій, використання яких і дозволяє формувати певні технологічні кластери, функціонування яких принципово змінює як характер сучасного виробництва, так і форми економічних відносин [9, с. 207].

Зокрема, це стосується відносин, які виникають у процесі взаємодії учасників (контрагентів) з приводу спільного використання ресурсів і продуктів, що підтримуються цифровими технологіями. Наприклад, у гіг-економіці з'являються нові форми трудових відносин, обумовлені такими видами діяльності як віддалена робота, використання онлайн-платформ і хмарних середовищ, фріланс, контрактна зайнятість. У розподіленій економіці відносини між окремими учасниками виробничого процесу визначаються умовами розподілу ресурсів і матеріальних благ, що формують такі механізми та інструменти взаємодії як краудфандинг, краудсорсинг, децентралізовані платформи, децентралізовані ринки тощо [10, с. 295].

В умовах промислово-цифрового розвитку відбуваються значні зміни у відносинах власності на засоби виробництва, продукти та послуги, з'являються нові форми власності на цифрові активи та об'єкти віртуальної власності, які визначають процеси формування економічних відносин у віртуальному світі, посилюється необхідність захисту авторських прав та інтелектуальної власності, з'являються децентралізовані системи власності та управління нею, які дозволяють здійснювати господарські операції без участі посередників, суттєво спрощується доступ до даних та обмін ними.

Процеси цифрової трансформації призводять до зміни існуючих організаційних форм підприємств та виникнення нових їх видів. Головну роль у процесі цифровізації сьогодні відіграють великі технологічні корпорації, які активно інвестують у наукові дослідження та нові технологічні розробки і впроваджують їх у своїх бізнес-процесах. Однак найбільш мобільними з точки зору розроблення нових технологічних рішень виявилися стартапи – невеликі, інноваційні компанії, які мають гнучкі структури управління та займаються розробкою нових технологій, програмного забезпечення і наданням цифрових послуг, орієнтуючись на швидке виведення своїх продуктів на ринок самостійно або за допомогою великих технологічних компаній.

У сфері практичної організації бізнесу поширення набуває діяльність суто цифрових підприємств, які працюють виключно у цифровому середовищі та реалізують свої продукти і послуги через інтернет або цифрові платформи (е-комерція, фінтех-компанії та ін.).

Останнім часом поширення набуває діяльність колаборативних платформ, які спеціалізуються на створенні онлайн-платформ та управлінні ними (платформи віддаленої роботи, спільного використання ресурсів, набуття освіти, обміну досвідом), а також цифрові агентства, які надають цифрові послуги широкому колу користувачів у сферах маркетингу, дизайну, розробки програмного забезпечення тощо, що

допомагає іншим підприємствам, особливо малому та середньому бізнесу, більш ефективно використовувати сучасні цифрові технології. У зв'язку з необхідністю забезпечення надійного захисту підприємств, які використовують цифрові технології, від кіберзагроз і кіберризиків поширення набуває процес створення спеціалізованих підприємств, які надають послуги з кібербезпеки. Таким чином, цифрова трансформація сприяє появі нової екосистеми цифрових підприємств, які тісно по'язані між собою виробничими та технологічними зв'язками, а також функціонуванню віртуальних підприємств і «виробництв як послуга» (PaaS), що змінює характер відносин власності та взаємодії між учасниками виробничого процесу [11, с. 94; 12, с. 77; 13, с. 37].

В умовах динамічного промислово-цифрового розвитку з'явилися та активно розвиваються нові види бізнес-моделей діяльності підприємств, які ґрунтуються на використанні новітніх цифрових технологій і достатньо повно характеризують специфіку процесів, що відбуваються в цифровій економіці. До таких моделей можна зарахувати:

- модель платформи забезпечує взаємодію між користувачами в процесі отримання послуг через інтернет (Amazon, Airbnb, Uber);
- модель спільного споживання та спільного використання ресурсів (наприклад, Airbnb, BlaBlaCar);
- модель підписки, за якої користувачі отримують доступ до контенту чи послуг, сплачуючи певну абонентську плату (Netflix, Spotify);
- фріміум-модель, яка ґрунтується на тому, що компанії пропонують базові послуги безкоштовно, але встановлюють плату за преміум-функції та додаткові послуги (Dropbox, LinkedIn);
- модель е-комерції та продажу товарів через інтернет (Amazon, Alibaba);
- модель цифрових продуктів, яка ґрунтується на розробленні та продажі програмного забезпечення, мобільних додатків, ігор або інших цифрових продуктів і послуг (Microsoft, Adobe);
- модель даних, за якої компанії збирають та аналізують великі обсяги даних і використовують їх для підвищення ефективності своєї діяльності, продають або надають аналітичні послуги іншим компаніям (Alphabet (Google), Facebook);
- модель прямих продажів, коли компанії продають продукти та послуги безпосередньо споживачам без посередників (наприклад, Tesla);
- модель краудфандингу, яку компанії використовують з метою акумуляції коштів через платформи для розвитку своїх проєктів (Kickstarter, Indiegogo);
- модель ліцензування, яка використовується для ліцензування технологій, цифрових продуктів, програмного забезпечення, додатків тощо в разі їх використання у своїх процесах іншими підприємствами (Microsoft) та ін.

Поява нових бізнес-моделей та форм організації діяльності підприємств призводить до кардинальних змін в управлінні виробничими процесами. Використання інтелектуальних систем у нових бізнес-моделях дозволяє автоматизувати та оптимізувати виробничі процеси, забезпечує автоматичний збір даних про роботу обладнання та постійний моніторинг і дистанційне управління процесами, устаткуванням і логістикою у режимі реального часу, спрощує обробку та аналітику великих обсягів даних, пришвидшує моделювання та тестування продуктів і послуг, дозволяє суттєво оптимізувати процеси проєктування і виготовлення продукції упродовж усього життєвого циклу продукту (PLM), пришвидшити її вихід на ринок та персоналізувати певні продукти і послуги для умов використання конкретними споживачами; суттєво знижує матеріальні, фінансові та трудові витрати, дає змогу своєчасно виявити сучасні тенденції на ринку та сприяє прийняттю більш обґрунтованих виробничих, організаційних і управлінських рішень, а також дозволяє поліпшити умови та підвищити рівень безпеки праці [14, с. 51; 15, с. 74].

Проведений аналіз процесів використання нових технічних, технологічних, виробничих, структурних, організаційних та управлінських інновацій, а також діяльності цифрових ринків і підприємств дозволив виявити та охарактеризувати головні напрями змін форм економічних відносин у всіх їхніх сферах. Так, у сфері виробництва головні зміни пов'язані з такими цифровими явищами та процесами як:

- формування розгалуженої екосистеми цифрових підприємств, до складу якої входять великі технологічні компанії, стартапи, ІТ-компанії, розумні фабрики, цифрові платформи, цифрові агентства, центри обробки даних, компанії з кіберзахисту тощо, які тісно по'язані між собою виробничими та технологічними зв'язками [16, с. 59];
- автоматизація, роботизація та використання інтелектуальних виробничих систем, які дозволяють оптимізувати виробничі процеси, забезпечують постійний моніторинг і дистанційне управління процесами, обладнанням і логістикою та сприяють прийняттю більш обґрунтованих виробничих, організаційних і управлінських рішень у режимі реального часу, що принципово змінює характер відносини між людьми у виробничому процесі завдяки поєднанню людських і кібермашинних характеристик, унаслідок чого

людина переймає на себе все більше контролюючих функцій, а її роль у процесі виробництва стає все більш інтелектуальною;

- формування нових бізнес-моделей діяльності підприємств, використання яких сприяє вдосконаленню умов ведення бізнесу, організації та управління виробництвом, організації праці та відносин між працівниками;

- використання на основі технології блокчейна децентралізованих виробничих мереж, що дозволяє підвищити рівень координації діяльності та взаємодії між підприємствами у ланцюгах виробництва, постачання та збуту;

- активне використання адитивних і гнучких виробництв, які дозволяють створювати для конкретних клієнтів індивідуалізовані продукти у місцях їх споживання, що спрощує ланцюги постачання та скорочує час доставки, розширює можливості співробітництва працівників різних сфер діяльності у режимі реального часу, сприяє постійному навчанню, підвищенню кваліфікації та навичок працівників;

- поява краудвиробництв, які дозволяють у короткі терміни використовувати у виробничих процесах нові інноваційні ідеї та технології, запропоновані спільнотою фахівців і споживачів із різних сфер діяльності, самоорганізованих на платформах обміну досвідом та ідеями, що посилює міждисциплінарний характер процесів створення, впровадження та широкого використання сучасних технологій.

У контексті розвитку нових форм економічних відносин у сфері виробництва на особливу увагу заслуговують зміни в *трудових відносинах*, взаємодії людей та структурі зайнятості, які відбуваються завдяки автоматизації, роботизації та цифровізації виробничих процесів, систем організації та управління виробництвом. До нових форм трудових відносин, організації праці, управління та взаємодії людей у виробничій сфері можна віднести:

- віддалену роботу, коли працівники завдяки використанню інтернету та цифрових платформ (наприклад, Zoom, Microsoft Teams, Google Workspace) виконують свої функціональні обов'язки із-поза меж офіційного робочого місця, що забезпечує гнучкість робочого часу, підвищує продуктивність праці, дозволяє зменшити витрати на офісні приміщення;

- спільне використання хмарних платформ для доступу до даних, що дозволяє працівникам отримувати необхідну для роботи інформацію та обмінюватися нею з будь-якого місця;

- фріланс – виконання певних завдань на замовлення роботодавців за короткостроковими контрактами або на договірній основі без офіційного працевлаштування;

- проєктна робота – працевлаштування з метою виконання певних проєктів, що дозволяє компаніям залучати висококваліфікованих фахівців із різних країн і сфер діяльності;

- кооперативні моделі – виконання робочих завдань групами фахівців на колаборативних платформах з метою реалізації спільних проєктів (наприклад, платформи для управління проєктами Trello та Asana, а також платформи для обміну знаннями, ідеями та інноваціями – Confluence, Notion);

- гібридні моделі, які дозволяють поєднувати дистанційні форми роботи з роботою в офісі, виконанням разових і тимчасових проєктних завдань, обміном даними та інформацією у хмарних середовищах тощо.

Важливою сферою економічних відносин є *розподіл ресурсів*, який у умовах цифрової економіки також зазнає суттєвих трансформацій. До нових форм розподілу матеріальних ресурсів, які дозволяють здійснювати його більш ефективно, можна зарахувати використання на основі цифрових мереж і платформ мережевого розподілу, який дозволяє поєднати постачальників і споживачів (платформи для оренди житла, каршерінгу, фрілансу); застосування алгоритмічного розподілу, який ґрунтується на алгоритмах і системах штучного інтелекту (наприклад, логістичні платформи для планування маршрутів доставки та оптимізації витрат) з метою взаємодії учасників процесу розподілу ресурсів; функціонування децентралізованих платформ і мережі, які використовують технологію блокчейна для децентралізованого розподілу ресурсів та управління, що дозволяє всім учасникам здійснювати транзакції та зберігати активи без участі централізованих посередників; діяльність колаборативних платформ, функціонування яких забезпечує спільне користування ресурсами; функціонування хмарних платформ з метою безпечного зберігання та обробки великих обсягів даних, а також забезпечення доступу працівників до необхідних даних та інформації; діяльність платформ краудсорсингу з метою залучення широкого кола зацікавлених осіб для створення контенту (платформи Wikipedia, GitHub); використання соціальних інвестиційних платформ (наприклад, спільнота інвесторів eToro), які дозволяють користувачам обмінюватися знаннями та досвідом щодо власних інвестиційних стратегій; створення спеціалізованих ресурсно-орієнтованих платформ з метою розподілу окремих видів ресурсів (природних, енергетичних, фінансових) [17, с. 387; 18, с. 44; 19, с. 708]. Своєрідною формою розподілу матеріальних ресурсів можна вважати цифрові онлайн-ринки, на яких виробники та споживачі можуть обмінюватися ресурсами, даними, послугами та цифровими активами.

У сфері розподілу фінансових ресурсів виникнення нових форм відносин обумовлене діяльністю цифрових банків, фінтех-компаній, цифрових платіжних систем, платформ інтернет-страхування (наприклад, Lemonade, Oscar Health) та криптовалютних бірж і майданчиків, які надають цифрові фінансові послуги в онлайн-режимі та забезпечують швидкий і зручний доступ до фінансових ресурсів і послуг через мобільні додатки та веб-платформи, що підвищує рівень фінансової інклюзивності та безпечності транзакцій; функціонуванням децентралізованих фінансових ринків, які працюють без участі традиційних фінансових посередників і здійснюють розподіл фінансових ресурсів на основі використання в децентралізованих мережах технологій блокчейна; роботою краудфандингових і краудінвестингових платформ, які призначені для акумуляції коштів дрібних приватних інвесторів з метою фінансування інноваційних проєктів і дозволяють індивідуальним інвесторам фінансувати стартапи, підприємств та окремих новаторів з метою реалізації своїх проєктів (наприклад, платформи Kickstarter, Indiegogo); діяльністю платформ мікрокредитування та пірингового кредитування, які з'єднують позичальників та інвесторів для отримання фінансування без посередництва традиційних банків (наприклад, LendingClub, Kiva, Prosper); використанням соціальних платформ для збору і розподілу коштів з метою благодійності (краудсорсинг добробуту), наприклад, таких як GoFundMe [20; 21, с. 12; 22, с. 195; 23, с. 153; 24, с. 147].

Останнім часом у зв'язку з активним використанням технологій штучного інтелекту поширення набуває використання робото-радіників – автоматизованих платформ, які надають інвестиційні рекомендації та здійснюють управління інвестиційними портфелями на основі алгоритмів (платформи Betterment, Wealthfront), що дозволяє більш ефективно розподіляти інвестиційні ресурси.

Особливостями впливу промислово-цифрового розвитку та цифрового технологічного укладу на формування і розвиток нових форм економічних відносин у сфері обміну можна вважати:

- розвиток електронних ринків, електронної комерції та ринків цифрових фінансових послуг, створення інтернет-магазинів та онлайн-платформ, які змінюють традиційні моделі бізнесу та відносини між людьми в процесі обміну товарами і послугами, що дозволяє забезпечити прозорість господарських операцій, спростити митні процедури, виявити незаконні операції, а також знизити логістичні та комерційні ризики [25, с. 18];

- використання платформ для обміну послугами, в тому числі на основі підписки, які забезпечують обмін на постійній основі, що дозволяє користувачам надавати та отримувати послуги безпосередньо один одному без участі посередників (наприклад, платформи Uber, Lyft, TaskRabbit);

- використання паркетплейсів для продажу та обміну товарами, які пришвидшують і сприяють інтенсифікації обміну між користувачами, що створює додаткові можливості для реалізації продукції малими підприємствами та індивідуальними продавцями (наприклад, платформи Amazon, eBay, Etsy);

- функціонування систем лояльності споживачів на основі видачі компаніями своїм клієнтам цифрових купонів при купівлі товарів або користуванні послугами;

- надання цифрових фінансових послуг на основі електронних фінансових сервісів, мобільних додатків і цифрових онлайн-платформ для платежів, страхування, кредитування тощо в режимі реального часу (PayPal, Venmo, FinTech-компанії);

- можливість краудсорсингу контенту та продуктів на основі відкритих запрошень для широкого кола фахівців і новаторів (наприклад, платформи YouTube, Patreon);

- використання платформ оглядів і рейтингів, на яких користувачі обмінюються досвідом про товари та послуги (наприклад, сайти Yelp, TripAdvisor) [26, с. 40].

До головних напрямів впливу сучасних цифрових технологій на появу нових форм відносин між людьми в процесі споживання товарів і послуг, які характеризують зміну поведінки споживачів та отримання ними додаткової цінності від споживання, варто віднести:

- електронну комерцію та цифрову торгівлю, які дозволяють зручно та безпечно придбавати широкий асортимент товарів і послуг через інтернет-магазини та платформи електронної комерції;

- можливість отримувати цифрові товари, послуги або контент, в тому числі й за підпискою, зокрема, програмне забезпечення, аудіокниги, журнали, газети, мобільні додатки, ігри, відео (Netflix, YouTube), музику (Spotify, Apple Music), онлайн-освіту (Coursera, Udemy), хмарні сервіси (Google Drive, Dropbox) тощо;

- можливість здійснювати онлайн-замовлення та отримувати широкий асортимент товарів і послуг з доставкою;

- використання платформ спільного споживання, таких як оренда житла (Airbnb), спільні поїздки (BlaBlaCar), каршерінг (Uber, Lyft), оренда інструментів, офісних просторів та інших сервісів, що дозволяє користувачам суттєво знизити свої споживчі витрати;

- наявність сервісів за підпискою, використання яких дає доступ до контенту або послуг (наприклад, відео на замовлення, онлайн-бібліотеки, програмне забезпечення як послуга тощо);
- надання споживачам персональних рекомендацій та пропозицій, що відповідають їхнім індивідуальним запитам і потребам;
- наявність широкого переліку цифрових фінансових послуг, які можна отримати в онлайн-режимі (мобільні платежі, онлайн-банкінг, фінансове консультування, цифрові гаманці, страхування, конвертація валют, купівля фінансових активів тощо);
- можливість отримання освітніх і медичних послуг, різноманітних консультацій в онлайн-режимі;
- персоналізацію обслуговування клієнтів на основі створення персоналізованих продуктів і послуг;
- розвиток систем цифрового самообслуговування споживачів і персоналізації клієнтського досвіду;
- підвищення рівня прозорості та надійності транзакцій, а також рівня захисту даних і активів завдяки використанню цифрових технологій.

Нові форми економічних відносин, які виникають в умовах промислово-цифрового розвитку, формують нову економічну систему та структуру ринку, сприяють спрощенню умов ведення бізнесу, вдосконалюють форми організації виробництва та управління, змінюють характер трудових відносин, а також підвищують ефективність процесів виробництва товарів і надання послуг, їх розподілу, обміну та споживання.

Характерною рисою цифрової економіки в умовах прискорення промислово-цифрового розвитку є виникнення нових видів монополій, що суттєво змінює форми конкуренції. Лідируючі позиції в контролі за доступом до цифрових ринків сьогодні посідають платформні монополії, монополії у сфері даних, інформації, контенту, інтелектуальної власності, окремих видів цифрових активів (наприклад, криптовалюта), а також компанії, які керують соціальними мережами. Головними об'єктами конкуренції стають інноваційні екосистеми, дані, програмне та апаратне забезпечення, системи штучного інтелекту, центри оброблення даних, цифрові активи, інструменти цифрових платформ, інтелектуальна власність, цифрові товари та послуги, контент. Крім того, динамічні умови цифрової трансформації вимагають від компаній швидкої реакції на зміни та спроможності відповідним чином адаптувати свої стратегії до швидких змін на ринку в умовах невизначеності та геоекономічних трансформацій, що додатково створює конкурентний потенціал за здатність до швидкої адаптації [27, с. 39; 28, с. 184].

Завдяки контролю за доступом до цифрових ринків лідируючі позиції сьогодні посідають великі технологічні компанії та платформні монополії, які використовують не лише свої інвестиційні, технологічні та науково-технічні переваги, а й можливості впливу на уряди окремих країн і державні регулятори. Монополія на дані, яка характерна для багатьох великих компаній, може бути використана як конкурентна мережева перевага в боротьбі за клієнтів, за розширення ринків, а також для прогнозування ринкових тенденцій та своєчасного прийняття стратегічних рішень. Окремі компанії та держави мають практично необмежений контроль над соціальними мережами, у сфері інтелектуальної власності, контенту, окремих цифрових активів тощо [29, с. 41].

Більш складним видом монополії є створення великими технологічними компаніями комплексних цифрових екосистем, які включають не лише апаратне та програмне забезпечення, сервіси тощо, а й дані, контент і висококваліфікованих фахівців. Діяльність таких компаній потенційно може створювати загрозу для багатьох міжнародних організацій та національних урядів через порушення цифрового та технологічного суверенітету. Головним полем конкурентної боротьби між великими цифровими компаніями, платформами та екосистемами стає конкуренція за інновації, інтелектуальну власність, дані, інформацію та клієнтів, а також за здатність до швидкої адаптації у цифровому середовищі [30, с. 47; 31, с. 38].

Однією із головних причин виникнення цифрових платформних монополій є можливість великих технологічних компаній здійснювати значні обсяги інвестицій, особливо на початкових етапах, які необхідні для проведення наукових досліджень, дослідно-конструкторських робіт і впровадження цифрових технологій, що стримує розвиток вільної конкуренції та дозволяє існуючим компаніям зберігати свої монопольні позиції й надалі [32, с. 14].

Конкурентна боротьба між цифровими компаніями суттєво впливає на характер злиття і поглинань у цій сфері. Традиційними видами таких операцій залишаються горизонтальне злиття – злиття двох компаній, що займаються однаковим видом діяльності, з метою збільшення частки ринку, розширення клієнтської бази, оптимізації операційних витрат (наприклад, злиття компаній Facebook та Instagram; Uber та Careem), а також вертикальне злиття (наприклад, Amazon та Whole Foods). Більш складними формами злиття і поглинань є об'єднання компаній з метою отримання інноваційних технологій або інтелектуальної власності (злиття компаній Google та Motorola), розширення доступу до даних та аналітичних інструментів, поліпшення маркетингових стратегій та прийняття організаційних і управлінських рішень на основі даних (злиття Microsoft та LinkedIn), консолідації високотехнологічних ресурсів та інтелектуального потенціалу

(злиття компаній Dell та EMC). З точки зору розвитку та підтримки нових форм економічних відносин варто також зазначити, що зміна виробничих процесів і характеру трудових відносин в умовах промислово-цифрового розвитку висуває нові вимоги як до працівників, так і до керівників підприємств. Зокрема, працівники повинні володіти інноваційним мисленням, цифровими технологіями, цифровими кваліфікаціями і навичками, вміти користуватися цифровими інструментами і працювати дистанційно, ефективно взаємодіяти з колегами і партнерами, використовуючи цифрові платформи, мати аналітичні здібності, використовувати можливості цифрових форм навчання та перекваліфікації, швидко адаптуватися до змін умов праці, нових технологій та вимог ринку.

Керівники підприємств на всіх рівнях управління повинні мати стратегічне цифрове мислення, яке відповідає постійно зростаючим вимогам до цифрової трансформації, забезпечувати інноваційне лідерство в умовах постійних змін, розуміти сучасні тенденції розвитку цифрових технологій та наслідки їх впливу на бізнес-процеси, сприяти впровадженню нових технологій, підтримувати інноваційну культуру, стимулювати творчість та ініціативу співробітників, мати навички ефективного комунікації та управління змінами з метою адаптації свого підприємства до нових умов.

Крім того, в умовах промислово-цифрового розвитку нових рис набувають форми соціальної відповідальності бізнесу, до яких можна зарахувати:

- підтримку нових технологій, які сприяють проведенню цифрових трансформацій та соціально-економічному розвитку суспільства;
- дотримання етичних стандартів ведення бізнесу, забезпечення справедливих умов праці, боротьбу з корупцією та дискримінацією;
- використання відновлюваних джерел енергії, впровадження екологічно чистих технологій, збереження природних ресурсів, подолання енергетичної бідності [33, с. 207];
- забезпечення безпечних умов праці, розвиток професійних навичок і підвищення кваліфікації працівників, підтримка їхнього здоров'я та добробуту [34, с. 97; 35, с. 12; 36, с. 76];
- реалізацію соціальних програм, а також інвестування в освіту, охорону здоров'я, допомогу вразливим верстам населення та ін.

Таким чином, зміна технологічного укладу та виникнення нових форм економічних відносин тісно пов'язані з соціально-економічними змінами, появою нових професій, трансформацією системи трудових відносин, упровадженням етичних принципів виростання цифрових технологій, змінами в структурі зайнятості, освіті, соціальних комунікаціях і сприяють економічному зростанню та підвищенню рівня життя громадян [37, с. 48; 38, с. 76].

У зв'язку з появою нових форм економічних відносин у процесі інтенсифікації промислово-цифрового розвитку для умов України особливої актуальності набувають питання системного та етичного використання сучасних цифрових технологій, регулювання платформної зайнятості, створення безпечних умов праці та захисту прав працівників платформ, захисту персональних даних громадян, збалансування інтересів держави та корпоративного сектору з метою забезпечення рівномірного доступу до технологій та зменшення цифрових розривів, унормування питань алгоритмічного розподілу в системі трудових відносин, що, в кінцевому підсумку, повинно сприяти стійкому та безпечному розвитку, а також збереженню цифрового і технологічного суверенітету країни.

Висновки. В умовах промислово-цифрового розвитку та становлення нового технологічного укладу система економічних відносин характеризує сукупність взаємодій між людьми в процесі виробництва, розподілу, обміну та споживання матеріальних благ і послуг, які сформувались під впливом цифрових трансформацій, характеру сучасного етапу промислово-цифрового розвитку економіки, а також економічних, політичних і соціокультурних умов, в яких функціонує суспільство. Характерною рисою сучасної системи економічних відносин є її інноваційно-трансформаційний характер, сформований завдяки широкому використанню сучасних цифрових технологій.

Нові форми економічних відносин, які виникають в умовах промислово-цифрового розвитку, формують нову економічну систему та структуру ринку, сприяють спрощенню умов ведення бізнесу, змінюють форми організації виробництва та управління, характер трудових відносин і структуру ринку зайнятості, а також підвищують продуктивність праці та ефективності процесів виробництва товарів і надання послуг, їх розподілу, обміну та споживання.

У зв'язку з появою нових форм економічних відносин у процесі інтенсифікації промислово-цифрового розвитку для умов України особливої актуальності набувають питання системного та етичного використання сучасних цифрових технологій, регулювання платформної зайнятості, створення безпечних умов праці та захисту прав працівників платформ, захисту персональних даних громадян, збалансування інтересів держави та корпоративного сектору з метою забезпечення рівномірного доступу до технологій та

зменшення цифрових розривів, унормування питань алгоритмічного розподілу в системі трудових відносин, що, в кінцевому підсумку, повинно сприяти стійкому та безпечному розвитку, а також збереженню цифрового і технологічного суверенітету країни.

Подальші дослідження проблем становлення та розвитку нових форм економічних відносин в умовах промислово-цифрового розвитку повинні передбачати формування адекватних механізмів стимулювання процесів цифрової трансформації та розвитку людського потенціалу.

Література:

1. Грищенко А. А. Цифровий розвиток: структура, капіталізація та соціалізація. *Економічна теорія*. 2018. № 4. С. 5–20.
2. Hrytsenko A. A. (2018). Tsyfrovyi rozvytok: struktura, kapitalizatsiya ta socializatsiya [Digital Development: Structure, Capitalization and Socialization]. *Economic theory*, no. 4, pp. 5–20.
3. Тарасевич В. М. Інформаційно-цифрові та смарт процеси в економіці: діяльнісний і ціннісний виміри. Монографія. К., 2025. 314 с.
4. Tarasevich V. M. (2025) Informatsiyno-tsyfrovi ta smart protsesy v ekonomitsi [Information-Digital and Smart Processes in the Economy: Activity and Value Dimensions]. Kyiv. (in Ukrainian)
5. Тищенко С. О. Інституційні засади відновлення та реконструкції економіки України. *Бізнес-навігатор*. 2024. № 3 (76). С. 179–186. <https://doi.org/10.32782/business-navigator.76-30>
6. Tishchenko I. O. (2024) Instytutsiyni zasady vidnovlennja ta rekonstruktsii ekonomiky Ukrainy [Institutional Framework for the Recovery and Reconstruction of Ukraine's Economy]. *Biznes-navihator*, no. 3 (76), pp. 179–186. <https://doi.org/10.32782/business-navigator.76-30>
7. Науменкова С., Міщенко В., Міщенко С. Цифрова фінансова інклюзія для досягнення Цілей сталого розвитку. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2023. № 1. С. 102–112. <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2023/222-1/1>
8. Naumenkova S., Mishchenko V., Mishchenko S. (2023) Tsyfrova finansova inklyuzija dlja Tsiley staloho rozvytku [Digital financial inclusion to achieve the Sustainable Development Goals]. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv*, no. 1, pp. 102–112. <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2023/222-1/1>
9. Яненко І. Цифрова індустріалізація як чинник економічної динаміки. *Економічна теорія*. 2023. № 3. С. 84–99. <https://doi.org/10.15407/etet2023.03.084>
10. Yanenkova I. (2023) Tsyfrova industrializatsiya yak chynnyk ekonomichnoi dynamiky [Digital Industrialization as a Factor of Economic Dynamics]. *Economic theory*, no. 3, pp. 84–99. <https://doi.org/10.15407/etet2023.03.084>
11. Дуброва Н. П., Крючко Л. С. Інновації і технологічні уклади в парадигмі розвитку економіки та інформаційного суспільства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 18. С. 50–55. <http://dx.doi.org/10.32702/2306-6814.2022.18.50>
12. Dubrova N. P., Kryuchko L. S. (2022) Innovations and technological structures in the paradigm of economic development and information society. *Investments: practice and experience*, no. 18, pp. 50–55. <http://dx.doi.org/10.32702/2306-6814.2022.18.50>
13. Міщенко В., Науменкова С., Міщенко С., Тищенко І. Формування та функціонування фінансових метавсесвітніх платформ. *Фінансові та кредитні діяльності: проблеми теорії та практики*. 2025. № 1 (60). С. 111–122. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.60.2025.4689>
14. Mishchenko V., Naumenkova S., Mishchenko S., Tishchenko I. (2025) Formation and Functioning of Financial Metaverse Platforms. *Financial and credit activities: problems of theory and practice*, no. 1 (60), pp. 111–122. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.60.2025.4689>
15. Колещук О. Я. Інноваційність як чинник впливу на формування технологічних укладів. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. № 4 (1). С. 108–113. <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2019-4-16>
16. Koleshchuk O. Ya. (2019) Innovatsiynist jak chynnyk vplyvu na formuvannja tekhnolohichnykh ukladiv [Innovation as a factor of influence on the formation of technological structures]. *Problems of the system approach in the economy*, no. 4 (1), pp. 108–113. <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2019-4-16>
17. Тищенко С. О. Теоретичні засади використання фінансово-економічних механізмів проектного фінансування у відбудові України. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: Економіка*. 2024. № 6 (86). С. 201–211. <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2024-6-9991>
18. Tishchenko I. O. (2024) Teoretychni zasady vykorystannja finansovo-ekonomichnykh mekhanizmv proektnoho finansuvannja [Theoretical Foundations of the Use of Financial and Economic Mechanisms of Project Financing in the Reconstruction of Ukraine]. *«Internauka»*, no. 6, pp. 201–211. <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2024-6-9991>
19. Науменкова С. В., Міщенко С. В. Інноваційні інструменти зеленого фінансування для України. *Економічний простір*. 2024. № 189. С. 291–299. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/189-51>
20. Naumenkova S. V., Mishchenko S. V. (2024) Innovatsiyni instrumenty zelenoho finansuvannja [Innovative Green Finance Tools for Ukraine]. *Ekonomichnyi prostir*, no. 189, pp. 291–299. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/189-51>
21. Тищенко С. О. Управління операційними ризиками. *Фінансовий простір*. 2017. № 4 (28). С. 91–96.
22. Tishchenko E. (2017) Upravlinnja operatsiynomu ryzykamy [Operational risk management]. *Finansovyi prostir*, no. 28 (4), pp. 91–96.
23. Міщенко В. І., Міщенко С. В. Маркетинг цифрових інновацій на ринку банківських послуг. *Фінансовий простір*. 2018. № 1 (29). С. 75–79.

- Mishchenko V. I., Mishchenko S. V. (2018) Marketynh tsyfrovykh innovatsiy na rynku bankivskykh posluh [Marketing of digital innovations in the banking market]. *Financial Space*, no. 1 (29), pp. 75–79.
13. Грищенко А. А. Інформаційно-цифровий етап розвитку соціально-економічних систем. *Економіка України*. 2022. № 1. С. 29–46.
- Hrytsenko A. A. (2022) Informatsiyno-tsyfrovyi etap rozvytku ekonomichnykh system [Information and Digital Stage of Development of Socio-Economic Systems]. *Economy of Ukraine*, no. 1, pp. 29–46.
14. Мищенко В. І., Науменкова С. В. Механізми державної підтримки використання штучного інтелекту для забезпечення стійкості економічного розвитку. *Економіка України*. 2024. № 5. С. 30–56. <https://doi.org/10.15407/econo.mukr.2024.05.030>
- Mishchenko V., Naumenkova S. (2024) Mekhanizmy derzhavnoi pidtrymky vykorystannja shtuchnoho intelektu dlja zabezpechennja stiykosti ekonomichnoho rozvytku [Mechanisms of state support for the use of artificial intelligence to ensure the sustainability of economic development]. *Economy of Ukraine*, no. 5, pp. 30–56.
15. Tishchenko I. Financial Model of Investment Project and Peculiarities of its Use in Project Financing. *European Cooperation*. 2019. № 4. P. 65–78.
- Tishchenko I. (2019) Financial Model of Investment Project and Peculiarities of its Use in Project Financing. *European Cooperation*, no. 4, pp. 65–78.
16. Мищенко В. І. Управління кібербезпекою в системі забезпечення національно укоріненої стійкості економічного розвитку. *Економічна теорія*. 2023. № 1. С. 47–72. <https://doi.org/10.15407/etet2023.01.047>
- Mishchenko V. I. (2023) Upravlinnja kiberbezpeky v systemi zabezpechennja natsionalno ukorinenoi stiykosti ekonomichnoho rozvytku [Cybersecurity management in the system of ensuring nationally rooted sustainability of economic development]. *Ekonomichna Teorija*, no. 1, pp. 47–72.
17. Naumenkova S., Mishchenko V., Mishchenko S. Key Energy Indicators for Sustainable Development Goals in Ukraine. *Problems and Perspectives in Management*. 2022. № 20 (1). P. 379–395.
- Naumenkova S., Mishchenko V., Mishchenko S. (2022) Key Energy Indicators for Sustainable Development Goals in Ukraine. *Problems and Perspectives in Management*, no. 20 (1), pp. 379–395.
18. Мищенко В., Мищенко С. Стратегічні підходи до управління ризиками функціонування нежиттєздатних банків і обслуговування проблемних активів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2014. № 10 (163). С. 40–46.
- Mishchenko V., Mishchenko S. (2014) Stratehichni pidkhody do upravlinnja ryzykamy funktsionuvannja nezhyttezdatnykh bankiv [Strategic approaches to risk management of functioning of non-viable banks and servicing of problem assets]. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv*, no. 10 (163), pp. 40–46.
19. Naumenkova S., Mishchenko V., Chuhunov I., Mishchenko S. Debt-for-nature or climate swaps in public finance management. *Problems and Perspectives in Management*. 2023. № 21 (3). P. 698–713. [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.21\(3\).2023.54](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.21(3).2023.54)
- Naumenkova S., Mishchenko V., Chuhunov I., Mishchenko S. (2023) Debt-for-nature or climate swaps in public finance management. *Problems and Perspectives in Management*, no. 21 (3), pp. 698–713. [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.21\(3\).2023.54](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.21(3).2023.54)
20. Savchenko N., Shostak T., Tishchenko I. The Role of Digital Financial Assets in the Post-War Recovery of Ukraine's Economy. *Ефективна економіка*. 2024. № 7. <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.7.75>
- Savchenko N., Shostak T., Tishchenko I. (2024) The Role of Digital Financial Assets in the Post-War Recovery of Ukraine's Economy. *Efektivna ekonomika*, no. 7. <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.7.75>
21. Varela M., Mishchenko V., Cherkashyna K. Sufficiency of Banking Capital: the Experience of Portugal. *Financial and credit activities: problems of theory and practice*. № 6 (53). P. 9–20. <https://doi.org/10.55643/fcaptr.6.53.2023.4235>
- Varela M., Mishchenko V., Cherkashyna K. (2023) Sufficiency of Banking Capital: the Experience of Portugal. *Financial and credit activities: problems of theory and practice*, no. 6 (53), pp. 9–20. <https://doi.org/10.55643/fcaptr.6.53.2023.4235>
22. Гірченко Т. Д., Тищенко Є. О. Особливості організації та управління ризиками проектного фінансування в Україні. *Бізнес-навігатор*. 2019. № 6 (55). С. 192–199.
- Hirchenko T. D., Tishchenko I. O. (2019) Osoblyvosti orhanizatsii ta upravlinnja ryzykamy proektnoho finansuvannja [Peculiarities of organization and risk management of project financing]. *Biznes-navihator*, no. 6 (55), pp. 192–199.
23. Науменкова С. В., Мищенко С. В. Оверсайт платіжних систем на засадах ризик-орієнтованого нагляду. *Науковий погляд*. 2018. № 2. С. 149–157.
- Naumenkova S. V., Mishchenko S. V. (2018) Oversayt platizhnykh system na zasadakh ryzyk-nahljadu [Oversite of payment systems on the basis of risk-oriented supervision]. *Scientific view*, no. 2, pp. 149–157.
24. Тищенко Є. О. Активізація інвестиційної діяльності в Україні на основі використання проектного фінансування. *Бізнес-навігатор*. 2019. №2. С. 144–149.
- Tishchenko I. (2019) Aktyvizatsiya investitsiynoi diyalnosti v Ukrayini na osnovi vykorystanya proektnoho finansuvannja [Activation of investment activities in Ukraine based on the use of project financing]. *BusinessNavigator*, no. 2, pp. 144–149.
25. Науменкова С. В. Оцінка впливу галузевої приналежності на рівень перспективної платоспроможності позичальника. *Вісник Національного банку України*. 2005. № 7. С. 14–21.
- Naumenkova S. V. (2005) Otsinka vplivu haluzevoyi prynalezhnosti na riven perspektivnoi platospromozhnosti pozychalnika [The impact of the industry classification of a borrower on borrower's solvency]. *Visnyk Natsionalnoho banku Ukraine*, no. 7, pp. 14–21.

26. Міщенко В. І., Науменкова С. В., Міщенко С. В. Цифрові гроші центральних банків: майбутнє інституційних змін у банківському секторі. *Фінанси України*. 2021. № 2. С. 26–48. <https://doi.org/10.33763/finukr2021.02.026>
- Mishchenko V. I., Naumenkova S. V., Mishchenko S. V. (2021) Tsyfrovі hroshi tsentralnykh bankiv [Central bank digital money: the future of institutional change in the banking sector]. *Finance of Ukraine*, no. 2, pp. 26–48.
27. Карчева Г. Т. та ін. Механізми забезпечення ефективності та конкурентоспроможності банківської системи та економіки України. Київ: Університет банківської справи, 2019. 311 с.
- Karcheva G. T. et al. (2019) *Mekhanizmy zabezpechennja efektyvnosti ta konkurentospromozhnosti bankivskoi systemy ta ekonomiky Ukrainy* [Mechanisms for Ensuring the Efficiency and Competitiveness of the Banking System and the Economy of Ukraine]. Kyiv: Universytet bankivskoi spravy (in Ukrainian)
28. Дзюблюк О. В. Теорія і практика грошового обігу та банківської справи в умовах глобальної фінансової нестабільності : монографія. Тернопіль : Осадца Ю.В., 2017. 298 с.
- Dzyublyuk O. V. et al. (2017) *Teoriia i praktyka hroshovoho obihu ta bankivskoi spravy v umovakh globalnoi nestabilnosti* [Theory and practice of monetary circulation and banking in the conditions of global financial instability]. Ternopil. (in Ukrainian)
29. Міщенко В. І. Механізми регулювання обміну даними. *Причорноморські економічні студії*. 2022. № 75. С. 37–45. <https://doi.org/10.32843/bses.75-6>
- Mishchenko V. I. (2022) Mekhanizmy rehuluyvannja obminu danymy [Mechanisms for regulating data exchange]. *Black Sea Economic Studies*, no. 75, pp. 37–45. <https://doi.org/10.32843/bses.75-6>
30. Корнівська В. О. Інституціональні проблеми економічного розвитку. *Економічна теорія*. 2024. № 1. С. 28–56. <https://doi.org/10.15407/etet2024.01.028>
- Kornivska V. O. (2024) Instytutsiyni problem ekonomichnoho rozvytku [Institutional problems of economic development]. *Economic theory*, no. 1, pp. 28–56.
31. Липов В. В. Суперечності віртуальної конкуренції як результат алгоритмізації управління на цифрових платформах: інституційний контекст. *Економічна теорія*. 2022. № 1. С. 26–44. <https://doi.org/10.15407/etet2022.01.026>
- Lipov V. V. (2022) Superechnosti virtualnoi konkurentsii yak rezultat alhorytmizatsii upravlinnja na tsyfrovyykh platformakh [Contradictions of virtual competition as a result of legitimization of management on digital platforms]. *Economic theory*, no. 1, pp. 26–44. <https://doi.org/10.15407/etet2022.01.026>
32. Міщенко В. І., Науменкова С. В. Особливості функціонування вищої школи України в ринкових умовах: вища школа України між минулим і майбутнім. *Вища школа*. 2001. № 1. С. 6–17.
- Mishchenko V. I., Naumenkova S. V. (2001) Osoblyvosti funktsionuvannja vyshchoi shkoly Ukrainy v rynkovykh umovakh [Peculiarities of the functioning of the higher school of Ukraine in market conditions: higher school of Ukraine between the past and the future]. *Vyshcha shkola*, no. 1, pp. 6–17.
33. Науменкова С., Тищенко І., Міщенко В., Міщенко С. Rethinking energy poverty alleviation through energy efficiency: Evidence from Ukraine. *Environmental Economics*. 2024. № 15 (2). P. 198–214.
- Naumenkova S., Tishchenko I., Mishchenko V., Mishchenko S. (2024) Rethinking energy poverty alleviation through energy efficiency: Evidence from Ukraine. *Environmental Economics*, no. 15 (2), pp. 198–214.
34. Міщенко В. Забезпечення стійкості кадрового потенціалу підприємства в умовах цифровізації. *Економічний простір*. 2022. № 182. С. 93–100.
- Mishchenko V. I. (2022) Zabezpechennja stiykosti kadrovoho potentsialu v umovakh tsyfrovizatsii [Ensuring the sustainability of the company's human resources in the context of digitalization]. *Economic Space*, no. 182, pp. 93–100.
35. Науменкова С. В. Функціонування недержавних пенсійних фондів на ринку фінансових послуг України. *Фінанси України*. 2010. № 4. С. 3–16.
- Naumenkova S. V. (2010) Funktsionuvannja nederzhavnykh pensiynykh fondiv na rynku finansovykh posluh Ukrainy [Functioning of non-state pension funds in the market of financial services of Ukraine]. *Finance of Ukraine*, no. 4, pp. 3–16.
36. Міщенко В., Тищенко С. Методологічні засади формування механізму впливу цифровізації на забезпечення національно укоріненої стійкості та безпеки економічного розвитку. *Підприємництво та інновації*. 2024. № 32. С. 71–80. <https://doi.org/10.32782/2415-3583/32.11>
- Mishchenko V., Tishchenko I. (2024) Metodolohichni zasady formuvannja mekhanizmu vplyvu tsyfrovizatsii na zabezpechennja natsionalno ukorinenoi stiykosti ta bezpeky ekonomichnoho rozvytku [Methodological Principles of the Formation of the Mechanism of Digitalization Influence on Ensuring Nationally Rooted Sustainability and Security of Economic Development]. *Entrepreneurship and innovation*, no. 32, pp. 71–80. <https://doi.org/10.32782/2415-3583/32.11>
37. Гриценко А. Національно укорінений розвиток економіки як локальна відповідь на глобальні зрушення. *Економіка України*. 2023. № 4. С. 38–54.
- Hrytsenko A. (2023) Natsionalno ukorineniy rozvytok ekonomiky yak lokalna vidpovid na hlobalni zrushennja [Nationally Rooted Economic Development as a Local Response to Global Geo-Economic Shifts]. *Economy of Ukraine*, no. 4, pp. 38–54.
38. Міщенко В. І. Стратегічне управління процесами цифрової трансформації економіки. *Економіка України*. 2022. № 1. С. 67–81.
- Mishchenko V. I. (2022) Stratehichne upravlinnja protsesamy tsyfrovoy transformatsii ekonomiky [Strategic management of the processes of digital transformation of the economy]. *Economy of Ukraine*, no. 1, pp. 67–81.